

10. Кон И.С. В поисках себя: Личность и ее самосознание / И.С. Кон. – М. : Политиздат, 1984. – 335 с.
11. Котик М.А. Новый метод экспериментальной оценки отношения людей к волнующим их событиям / М.А. Котик // Вопросы психологии. – 1994. – № 1. – С. 97–104.
12. Кряж И.В. Психология глобальных экологических изменений : монография / И.В. Кряж. – Х. : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2012. – 512 с.
13. Леонтьев Д.А. Выбор как деятельность: личностные детерминанты и возможности формирования / Д.А. Леонтьев, Н.В. Пилипко // Вопросы психологии. – 1995. – № 1. – С. 97–110.
14. Сапогова Е.Е. Психология развития человека. Учебное пособие / Е.Е. Сапогова. – М. : Аспект Пресс, 2005. – 460 с.
15. Сапогова Е.Е. Событие в структуре биографического текста / Е.Е. Сапогова // Культурно-историческая психология. – 2006. – № 1. – С. 60–64.
16. Сафин В.Ф. Психология самоопределения личности / В.Ф. Сафин, Г.П. Ников // Психологический журнал. – 1984. – Т. 5. – № 4. – С. 65–73.
17. Слободчиков В.И. Интегральная периодизация общего психического развития / В.И. Слободчиков, Г.А. Цукерман // Вопросы психологии. – 1996. – № 5. – С. 38–50.
18. Фельдштейн Д.И. Психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности : избранные труды / Д.И. Фельдштейн. – Москва : МПСИ, 2004. – 672 с.
19. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл ; [Общ. ред. Л.Я. Гозмана и Д.А. Леонтьева]. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
20. Шаповаленко И.В. Возрастная психология (Психология развития и возрастная психология) / И.В. Шаповаленко. – М. : Гардарики, 2005. – 349 с.
21. Шибаева М.М. Самоопределение личности в культуре как мировоззренческая проблема / М.М. Шибаева // Культура и мировоззрение. Вып. 11. Материалы Всесоюзной научно-практической конференции «Формирование научного мировоззрения – основа коммунистического воспитания». – М., 1985. – С. 93–97.
22. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис / Э. Эриксон. – М. : Издательская группа «Прогресс», 1996. – 344 с.

УДК 159.922

ТЕОРЕТИКО-ЕМПІРИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СЕМАНТИКИ САМОЗАХИСТУ/ПСИХОЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ

Фінів О.Я., к. психол. н.,
доцент кафедри психології управління
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті йдеться про особливості психологічного захисту і самозахисту особистості у процесі самоприйняття. Висвітлено результати емпіричного вивчення особливостей психозахисту у здорових і слабозорих дітей.

Ключові слова: захист, психологічний захист, самозахист, самоакцептація, підлітки.

В статье идет речь об особенностях психологической защиты и самозащиты личности в процессе самопринятия. Отражены результаты эмпирического изучения особенностей психозащиты у здоровых и слабовидящих детей.

Ключевые слова: защита, психологическая защита, самозащита, самоакцептация, подростки.

Finiv O.Ja. THEORETICAL AND EMPIRIC STUDY OF FUNCTIONAL SEMANTICS OF SELF-DEFENCE/PSYCHOLOGICAL DEFENCE OF PERSONALITY

Speech goes in article about features of psychological defence and self-defence of personality in process of acceptance of itself. The results of empiric study of features of psychological defence are reflected for healthy children and children with mionectic sight.

Key words: defence, psychological defence, self-defence, acceptance, teenagers.

Постановка проблеми. Складні реалії життєіснування людини в умовах глобальних трансформацій, у загрозливому й мінливому економічному, політичному, культурологічному просторі нашого суспільства зумовлюють не лише виникнення багатьох соціально-психологічних проблем, але й породжують нагальну необхідність побу-

дови індивідуальних систем психозахисту/самозахисту. Екзистенційна потреба усвідомлення людиною самої себе в соціально поціновуваних ролях і статусах, позитивна самоакцептація, якісне й повномірне самоприйняття наштовхуються на болісний і дискомфортний тиск багатьох зовнішніх і внутрішніх детермінант, які істотно галь-

мують або й унеможливають повноцінний перебіг цих процесів. Безперечно, у відповідь на гострі дискомфортні втручання у власний внутрішній світ особистість мимоволі або й свідомо активно застосовує різноманітні механізми психологічного захисту, що дозволяють їй відгородитися з певною мірою успішності від агресивних, виснажливих та інших негативно емоційно заряджених впливів.

По суті, в аналітичному погляді на функціональну семантику досить часто зауважуємо потужну концентрацію невпевненості, остраху, нейротизму в представників різновікових (особливо підліткових) популяцій, яка проявляється чи не на всіх рівнях життєдіяльності: від рецепції власної зовнішності (наприклад, дія пубертатно детермінованих комплексів у підлітків; психоморфологічні зміни внаслідок еволюційного старіння у людей літнього віку) до спілкування з широким соціальним довкіллям (хаотичність статусно-рольових пріоритетів, бар'єрність і недиференційованість комунікації тощо). У такому тривожному психоемоційному поведінковому річизі цілком імовірним, а враховуючи підвищену сензитивність особистості до загроз і викликів нашого часу (криза, військові дії, безробіття тощо), і законним, є надто часте апелювання ними до інтенсивного психологічного захисту (самозахисту, психозахисту).

Ступінь розробленості проблеми. Актуальні проблеми, спірні питання про змістові характеристики механізмів психологічного захисту по-різному вирішуються представниками різних шкіл. Так, неофройдизм визнає необхідність реалізації психологічного захисту при виникненні у суб'єкта почуття власної неповноцінності, загрози цінності й значущості особистості [1; 2; 3; 4]. Персоналістські теорії вважають психологічний захист наслідком суперечностей у структурі Я [4]. У радянській психології проблеми психологічного захисту розроблялися з позицій марксистського вчення про особистість; психологічний захист виступав як прояв взаємодії суб'єкта з оточенням у ситуаціях можливого або дійсного неуспіху діяльності та реалізації потреби бути повноцінною особистістю [1; 4]. Остаточною метою захисного процесу є досягнення узгодженості між реальним змістом свідомості та Я-концепції. Сьогодні науково-психологічні підходи позначені активними інтегративними підходами до вирішення цієї нагальної проблеми [1; 2; 3; 4].

В основі класифікацій психологічного захисту лежать різні дослідницькі стратегії аналізу й ознаки. Провідними критеріями у психоаналізі є уявлення про різні об'єкти

захисного процесу, насамперед, гіпотеза «паралелей» (за А. Фройд) та їх зрілості. У клінічно орієнтованому підході, поширеному в психіатрії та психотерапії, основа вбачається у провідній симптоматиці певних нервово-психічних і психосоматичних розладів. Онтогенетичний підхід трактує захисні механізми як такі, що згруповані за термінами їх формування в процесі індивідуального розвитку. Еволюційно-емоційний підхід класифікує захисні механізми за принципом контролю за різними базисними емоціями в процесі адаптації [1; 4].

Вдалою спробою диференціювання термінологічного навантаження психозахисту є дослідження Н. Скиби, яка відзначає, що, аналізуючи феномен психологічного захисту, можна зіткнутися з цілою понятійною системою, в яку входять поняття: «психічний захист» як системна властивість психіки (Ф. Бассін, Т. Виставкіна, І. Нікольська та ін.), «психологічний захист» як властивість особистості (Б. Карвасарський, В. Ташликов, О. Доценко та ін.), «механізми психологічного захисту» або «захисні механізми» як конкретні засоби і способи реалізації психологічного захисту (О. Романова, Л. Гребенніков та ін.), «захисний процес» або «захисна діяльність» як процес використання механізмів захисту (А. Налчаджян), «захисні прояви» або «захисні дії» як зовнішні поведінкові характеристики захисного процесу (О. Власова, Р. Грановська), «захисна стратегія» або «захисна тактика», «стиль захисту» як індивідуальна, закріплена в онтогенезі, стійка система захисних дій (Е. Кіршбаум, О. Соколова), недовіра до світу як «захисна тактика», як стійка сукупність захисних дій у результаті розузгодження параметрів довіри людини до себе і до світу (З. Фройд, А. Фройд, Т. Скрипкіна та ін.) [3].

У ракурсі досліджуваної нами проблематики цікавою є праця Т. Кирпенко, в якій вивчення механізмів психологічного самозахисту особистості відбувається в контексті обґрунтування ключового твердження, згідно з яким адаптивний психологічний самозахист особистості впливає на її здатність до успішного подолання внутрішніх і зовнішніх конфліктних ситуацій, здатність до застосування конструктивних стратегій подолання критичних ситуацій, гнучкість і толерантність до протилежної позиції, спроможність до самостійного вибору форми поведінки (самодетермінації). На думку авторки, неадаптивного пасивного типу психологічного самозахисту властива недостатня самосвідомість, панівний характер неусвідомлюваних захисних механізмів керування власною поведінкою, конформність, низький рівень контролю

й самоконтролю поведінки. Дослідженням постулюються положення про те, що психологічний самозахист особистості є складноорганізованим процесом, який включає комплекс психологічних захистів: копінг-стратегій, стилів поведінки та життєвих сценаріїв особистості, котрі забезпечують ефективність поведінки на різних рівнях психічного буття (усвідомлюваному, неусвідомлюваному тощо). Основними шляхами формування у підлітків конструктивних адаптивних форм психологічного самозахисту покладені такі психологічні фактори, як самооцінка й саморегуляція, розвиток комунікативних та організаторських здібностей, навички розв'язання проблемних ситуацій, здатності до передбачення і толерантності до невизначених ситуацій [2].

Здійснений нами різновекторний аналіз наявних поглядів на суть феномену психологічного захисту людини засвідчив, що він найчастіше розглядався в контексті психоаналітичної та гуманістичної парадигм. Психоаналітична теорія захисту, запропонована З. Фрейдом, піддавалася змінам і доповненням як усередині самого психоаналізу і його різновидів (А. Фрейд, Р. Грінсон, Р. Symonds та ін.), так і в інших напрямках і школах психотерапії – індивідуальній (А. Адлер), аналітичній (К. Г. Юнг), соціокультурній (К. Горні), гуманістичній (А. Маслоу, К. Роджерс, В. Франкл, Е. Фромм та ін.), тілесноорієнтованій (В. Райх) та інших відгалуженнях. Визначальним і основним предметом їх дослідження були причини внутрішніх глобальних і приватних мікро- і макроконфліктів, що породжують захист, його функції та різноманітні механізми. Безперечно, окремою науковою віткою стали плідні й оригінальні ракурси і доповнення до вивчення проблеми психологічного захисту, які внесли R. Plutchik, H. Kellermann, H. R. Conte та ін. Якраз плеяда цих учених розробила сучасні концептуальні підходи, які враховували структурну теорію захисту і методіку діагностики основних захисних механізмів на базі психоаналізу та загальної психоеволюційної теорії емоцій [1; 4]. У всіх концептуальних лініях зауважуємо тісний взаємозв'язок між функціональною семантикою понять «психозахист» і «самозахист» як постійного синтезу оборонних тактик і стратегій щодо утримання цілісності власної самості.

Отож, психологічний захист – сукупність психологічних механізмів, дій і способів, спрямованих на зменшення або усунення причин, загрозливої цілісності і стійкості людини, її Я, і на збереження гармонійності й урівноваженості структури її особистості. Однак у цілій низці випадків

психологічний захист, призначений для стабілізації особистості, призводить до протилежного результату у вигляді різних психосоматичних захворювань, деформацій характеру, труднощів у адаптації до зовнішнього середовища і особистісного розвитку (Е. Кіршбаум, А. Єремєєва, О. Романова, Л. Гребенніков та ін.). У сучасних умовах дослідження психологічного захисту особистості, насамперед, причин, що лежать в основі виникнення деструктивного захисту і шляхів подолання його негативних наслідків, є актуальною соціально значущою проблемою психологічної науки.

У трактуванні змістово-функціональної семантики психозахисту особистості можна виокремити такі положення: 1) психозахист – психічна діяльність, спрямована на спонтанну мимовільну ліквідацію наслідків психічної травми; 2) способи переробки інформації в мозку, які блокують загрозливу інформацію; 3) механізм адаптивної перебудови сприймання й оцінки, яка виступає у випадках, коли особистість не може адекватно оцінити почуття занепокоєння, зумовлене внутрішнім або зовнішнім конфліктом, і не може впоратися зі стресом; 4) психозахист є лише фільтром свідомості; 5) способи репрезентації спотвореного сенсу; 6) пасивно-оборонні форми реагування в патогенній чи екстремальній життєвій ситуації; 7) механізми, що підтримують цілісність свідомості; 8) динаміка системи настановлень особистості у випадку конфлікту цінностей чи настановлень; 9) механізм компенсації психічної (і/або фізичної) недостатності тощо.

Психозахисні/самозахисні механізми ніби оберігають усвідомлення особистістю різного роду негативних емоційних переживань і перцепцій, сприяють збереженню психологічного гомеостазу, стабільності, вирішенню внутрішньоособистісних і міжособистісних конфліктів та перебігають на несвідомому, підсвідомому та усвідомленому рівнях.

До позитивних наслідків психозахисту/самозахисту традиційно зараховують, насамперед, те, що захисні механізми особистості несвідомо оберігають психіку від травм, дозволяють зберегти її стійкість на тлі дестабілізуючих переживань і добитися більш-менш успішної адаптації, зокрема корисний адаптивний ефект більшою мірою проявляється тоді, коли масштаб конфлікту, загрозливого для особистісної цілісності, відносно невеликий. Негативними наслідками виокремлюється те, що він перешкоджає людині усвідомити свої помилки відносно власних рис вдачі і мотивів поведінки, а це, в свою чергу, часто

утрудняє ефективно вирішення особистих проблем. Для того щоб не завдати шкоди для психіки людини психозахист може спотворити сенс подій і переживань, тобто позбавляє її можливості активно впливати на ситуацію та нейтралізувати джерело переживань. Тому за істотного конфлікту, що потребує усунення його причин, психозахист відіграє, швидше, негативну роль, задушавши його, знижуючи його емоційну напруженість і значущість для людини. Альтернативою в подібних ситуаціях може бути або реальне втручання в ситуацію і перетворення її, або самозміни, адаптація до ситуації завдяки перетворенню самої людини. Вочевидь один і той же захисний механізм може бути використаний людиною неусвідомлено й усвідомлено (цілеспрямовано), однак у таких випадках слід вести мову про різну статусну характеристику цього механізму в одному і в іншому випадку.

Загалом зауважуємо тісне поєднання функціональної семантики таких дефініцій, як «психозахист»–«самозахист»–«самоакцептація», оскільки прийняття себе й подальша самоактуалізація можливі лише на підставі успішного застосування механізмів психозахисної поведінки та переживання на підставі цього відчуттів впевненості і захищеності.

Мета статті – теоретико-емпіричне дослідження специфіки взаємозв'язку психозахисту і самозахисту у контексті особистісного самоприйняття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведення емпіричного дослідження з метою вивчення окресленої проблематики відбувалося упродовж 2012–2014 р.р. на базі загальноосвітньої школи та спеціалізованої школи-інтернату для дітей зі зниженим зором. Перебіг експерименту був триетапним: підготовчий етап включав підбір експериментальної та контрольної груп досліджуваних, а також їхнє попереднє тестування з метою діагностики типових і специфічних особливостей їхнього психозахисного самоприйняття; основний етап відбувався як реалізація розвивальної програми, зокрема, безпосереднє проведення тренінгу з досліджуваними, які входили до експериментальної групи; на завершальному етапі відбувалося повторне тестування, аналітичне вивчення й інтерпретація результатів експериментально-формульованого впливу. Загальна (ускладнена фактором слабозорості) вибірка експерименту була градуйована за порівняльним принципом «повносправність–неповносправність», тобто, за загальної кількості (n=60; експериментальна група – 30 осіб; контрольна група – 30

осіб) нами була здійснена така детальніша диференціація: перша група – підлітки із загальноосвітньої школи (n=30; ЕГ – 15 осіб; КГ – 15 осіб) і друга група – підлітки зі спеціалізованої школи-інтернату для дітей зі зниженим зором (n=30; ЕГ – 15 осіб; КГ – 15 осіб).

З експериментальними групами за спеціально розробленою програмою відбувалося проведення процедури формульованого експерименту. Після завершення тренінгових занять усім підліткам із експериментальної та контрольної груп були запропоновані методики укладеного нами психодіагностичного пакету. Основну увагу і своєрідний інтерпретаційний наголос нами було зроблено на якісне тлумачення результатів трьох методик «Індекс життєвого стилю (Life Style Index)» (Р. Плутчик), «Методика діагностики домінуючої стратегії психологічного захисту» (В. Бойко), «Тест самоакцептації підлітків і сприймання батьківських установок стосовно них» (М. Алексєєва, О. Насонова). Якраз показники цих трьох методик вичерпували основне змістово-дослідницьке навантаження ключових понять нашого дослідження: «психозахист» і «самоакцептація». Завдяки отриманню значної кількості емпіричних показників якісна інтерпретація та порівняльний аналіз відбувалися на рівні експериментальних груп (ЕГ) за критеріями: 1) до і після корекційного впливу; 2) порівняння за типом закладу – підлітки із загальноосвітньої школи та підлітки зі спеціалізованої школи-інтернату для дітей зі зниженим зором.

На підставі порівняльного аналізу результатів виконання експериментальних завдань підлітками із загальноосвітньої школи до і після проведення корекційної роботи (за методикою «Індекс життєвого стилю» (Р. Плутчик)) зауважуємо прояв на статистично значущому рівні після проведення розвивально-корекційної тренінгової програми таких механізмів: «витіснення», «компенсація», «проекція». Якраз вони обираються підлітками з масової школи домінуючими механізмами власного психологічного захисту (звичайно, насамперед, з метою самозахисту).

У підлітків зі спеціалізованої школи-інтернату проявилось п'ять психозахисних механізмів, яким віддано перевагу у застосуванні упродовж процесу самоприйняття: «витіснення», «компенсація», «проекція», «регресія» та «заперечення». Порівняно з однолітками із загальноосвітньої школи слабозорим дітям характерне збільшення кількості застосованих механізмів психологічного захисту, до того ж, відзначаємо тенденцію до регресивних та

заперечувальних технік і тактик оборони власного Я (прояв механізмів «регресія» та «заперечення»).

Порівняння результатів виконання експериментальних завдань підлітками із загальноосвітньої школи та підлітками зі спеціалізованої школи-інтернату за «Методикою діагностики домінуючої стратегії психологічного захисту» (В. Бойко), отриманих до проведення корекційної роботи та після неї, дав підстави констатувати, що у підлітків із масової школи показники «миролюбність» та «уникнення» проявилися приблизно на однаковому рівні (26 % та 29 %), тоді як «агресія» заявлена майже в половині досліджуваних (45%). Такий високий рівень агресії засвідчує про складнощі підліткової психогенези та є підставою для очікування істотних дисфункцій у формуванні тактик і стратегій немиролюбного психозахисту, а також розладів у самоприйнятті.

Після проведення корекційної роботи ми зауважили позитивні зміни, зокрема істотне зниження показника «агресія» (на 16%), збільшення на 9% миролюбних дітей та на 7% тих, які прагнуть уникнення. Отож слід очікувати, що їхній психозахист перебігатиме не за агресивними моделями прояву, а в миролюбно-примирливих чи неагресивно-уникаючих формах. Звичайно, прийняття підлітком себе не як постійно злого, незадоволеного, налаштованого на вербальну чи інструментальну агресію, а як компанійського й миролюбивого, привнесе спокій та помітну гармонію в його поведінку та самосвідомість.

Аналітичне порівняння стану справ у дітей зі спеціалізованої школи-інтернату дозволило визначити значно нижчий рівень агресивності, ніж в однолітків із масової школи (27% проти 45%), дещо вищу миролюбність (на 5%) та суттєво чіткіше і більше прагнення до уникнення (42% проти 29%). Важливу роль, вочевидь, відіграє, насамперед, фактор слабозорості, тому діти стараються здебільшого уникати всього і всіх, не наражаючись тим самим на зайву небезпеку й агресію. Отож вони прагнуть до уникнення, а третина з них демонструє миролюбство (31%).

Ситуація після проведення розвивально-корекційної тренінгової роботи помітно змінилася. Прояв показника «агресія» істотно зменшився (з 27% до корекції на 14% після корекції), на 9% підвищився прояв показника «миролюбність», лише на 4% зросла тенденція до уникнення.

За результатами проведення тренінгу нам вдалося встановити низку особливостей самоакцептації підлітків. До проведення формувальних впливів за шкалою

«прийняття своєї зовнішності», що вимірює ступінь задоволеності власним зовнішнім виглядом, індивідуальність у зовнішності, у досліджуваних зі спеціалізованої школи-інтернату спостерігався понад двократно нижчий показник, ніж в однолітків з масової школи (37% проти 16%); за шкалою «прийняття характеру», що вимірює здатність і спроможність керувати собою, власними почуттями, поведінкою, тобто загальною задоволеністю собою як особистістю неповносправні підлітки демонстрували на 11% вищі показники (41% проти 30%); за шкалою «ставлення до виконання справ», що вимірює ступінь задоволеності своєю діяльністю, відповідальність, упевненість у своїх силах, відсутність тривожності щодо справ досліджувані з обох навчальних закладів проявляли майже однастайність (спеціалізована школа-інтернат – 13%, загальноосвітня школа – 14%); за шкалою «поведінка», що вимірює здатність критично оцінювати свою соціальну поведінку, впевненість у її правильності, проявилися такі результати: досліджувані зі зниженим зором – 30%, діти з масової школи – 19%. Загалом можна стверджувати, що неповносправним дітям притаманні вищі параметри за показниками характеру і поведінки, та нижчі щодо сприймання (а отже й прийняття) власної зовнішності. По суті, їхнє самоприйняття базується на демонстрації просоціально-функціональних інтенцій та на недостатній упевненості в особистісній принадливості через свою зовнішність. Після тренінгу підлітки із загальноосвітньої школи не продемонстрували якихось істотних змін (нами зафіксовані відсоткові спади-підйоми лише у межах від 1% до 3%).

Досліджувані з вадами зору істотно підвищили показник «прийняття своєї зовнішності» (було 16% стало 33%) та збільшили на 5% акцептацію себе крізь призму позитивів власного характеру, однак це відбулося з відсотковими втратами у сфері ставлення до виконання справ (зниження на 6%) та суттєвих змін у рецепції власної поведінки (менше на 13%). Такий аналіз показників дозволяє стверджувати, що в неповносправних підлітків процес загальної самоакцептації та набуття інтегрального образу Я відбувається складніше, хаотичніше і з демонстрацією перепадів у поведінці та функціональному вирішенні справ. Однак чітко зауважена тенденція до набагато повномірнішого засвоєння ними уявлень у ракурсі прийняття власної зовнішності, тому, очевидно, буде істотно знижена й активність слабозорих дітей в інтенсивному застосуванні механізмів психологічного захисту.

За шкалами, що вимірюють характер та інтенсивність батьківського ставлення до дітей, теж вдалося констатувати певні тенденції та закономірності.

Нижче ми подаємо результати досліджуваних, які вони продемонстрували до і після розвивально-корекційного впливу, за шкалами: «акцептації» – визначає міру випадковості, любові; «уникнення» – визначає міру знехтуваності, занедбаності; «емоційної концентрації» – вимірює рівень опіки, надмірної вимогливості. Результати досліджуваних із загальноосвітньої школи до і після проведення корекційної роботи засвідчили, що у підлітків після задіяння розвивальної психолого-педагогічної програми покращилася акцептація (було 41%, стало 53%), зменшилася тенденція до уникнення (на 10%) та на 2% знизилася відчуття емоційної концентрації, як опіки й надмірної вимогливості з боку батьків. Загалом можна стверджувати, що їхнє самоприйняття посилилось, а опірність зовнішнім впливам та інтенсивне застосування психозахисту внаслідок цього дещо знизилася. У досліджуваних підлітків зі спеціалізованої школи-інтернату до і після проведення корекційної роботи теж відбулися істотні зміни і позитивні тенденції. Після тренінгу прояв показника «акцептація» дуже помітно зріс (було 12%, стало 45%), на 10% знизилось уникнення та рівно на половину (було 46% стало 23%) знизилася відчуття емоційної концентрації, як переживання надмірної опіки й вимогливості з боку адміністрації. Така тенденція засвідчує про позитивні зміщення як у загальному самоприйнятті, так і в меншій щільності застосування психозахисту неповносправними слабозорими дітьми. Загалом спостерігаємо позитивні тенденції серед стратегій психологічного захисту досліджуваних, які, на нашу думку, зумовлені успішним задіянням корекційно-розвивальної програми з формування

оптимального психозахисту в процесі позитивного особистісного самоприйняття.

Висновки. Сутнісні параметри психозахисного самоприйняття як синтезу психозахисту/самозахисту й самоакцептації полягають у забезпеченні високої самоповаги, саморозуміння та самозвинувачення людини на свідомому рівні, а також проявляються в низьких показниках прийняття власної особистості на несвідомому рівні, призводять до переважання конфліктного характеру ставлення до себе й утвердження власної самості. Якщо перебіг самоприйняття особистості відбувається в режимі амбівалентності і кризовості, то вона може інтенсивніше й неадекватніше застосовувати різні механізми психологічного захисту. Позитивне самоприйняття потрібно розглядати як умову забезпечення психологічного здоров'я, як один із основних стимулів самореалізації особистості, як чинник її успішності в усіх сферах діяльності, як здатність до побудови стратегії власного життя.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гошовська О.В. Психозахисне самоприйняття особистості : монографія / О.В. Гошовська. – Львів : ЛДУВС, 2015. – 316 с.
2. Кирпенко Т.М. Вплив механізмів психологічного самозахисту на особистісні утворення та поведінкові моделі підлітків / Т.М. Кирпенко // Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка, Ін-ту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред.: С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. – Вип. 27. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. – С. 198–210.
3. Скиба Н.В. Психологическая защита как средство личностного развития подростков : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.07 – «Педагогическая психология» / Н.В. Скиба. – Курск, 2006. – 24 с.
4. Субботина Л.Ю. Психология защитного поведения [Текст] : моногр. / Л.Ю. Субботина. – Ярославль : ЯрГУ, 2006. – 220 с.